

СТАНОВИЩЕ

**от доц. д-р Светлана Николова Сарийска –
Пловдивски университет „Паисий Хилендарски”**

на дисертационен труд за присъждане на образователната и научната степен „доктор” по: област на висше образование: 3. Социални, стопански и правни науки; професионално направление 3.2. Психология
докторска програма: Педагогическа и възрастова психология
автор: Вера Илиева Тодорова
тема: „Житейски цели, емпатия, нарцисизъм и благополучие в юношеска възраст“

1. Общо описание на представените материали

По избор на научното жури съм определена за негов член по процедурата за защита на дисертационен труд на тема „Житейски цели, емпатия, нарцисизъм и благополучие в юношеска възраст“ за придобиване на образователна и научна степен „доктор“ в област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.2. Психология, докторска програма: Педагогическа и възрастова психология. Автор на дисертационния труд е Вера Тодорова – докторант към катедра „Психология“ в ПУ „Паисий Хилендарски“. Представеният от Вера Тодорова комплект материали е в съответствие с изискванията на ЗРАСРБ, Правилника за приложението му и Правилника за развитие на академичния състав на ПУ „Паисий Хилендарски“. Включва дисертационен труд, автореферат и приложени публикации.

2. Актуалност на тематиката и целесъобразност на поставените цели и задачи.

Като едно от измеренията на добрия живот психичното благополучие е предиктор за изграждане на позитивни отношения с другите, за оптимално функциониране и разгръщане на способностите и силните страни на характера, за усилване на позитивните емоции и психичното здраве и удовлетворението от училище. С това вече темата за благополучието открива своята актуалност и значение за различните практики. Актуалността на темата се открива и чрез опитите да се осмислят пътищата към постигането на благополучието, което предполага и едно по-отчетливо разбиране на факторите, които влияят върху неговото усилване и съответно отслабване. Представеното изследване се опитва да проследи някои от тези фактори върху благополучието, които са с особена значимост в съвременния контекст, които е наситен с материалистични тенденции и нарцисистични изрази, отбелязани в изследванията на Т. Касър и Дж. Туейдж и това е вече заявка за едно по-дълбоко разглеждане на благополучието в юношеската възраст.

3. Познаване на проблема

Вера Тодорава се опитва обосновано да постигне целта на дисертационното изследване, както и преследваните задачи със съответните методи на теоретичното и емпиричното изследване.

Теоретичният анализ включва обстоен преглед на изследваните констукти, чрез позоваване на съвременните изследваания и концепции. Благополучието е разгледано в контекста на теориите на Рийф, Селигман, Деси и Раян, и Дийнър. Очертани са различия между психичното благополучие и близките констукти като субективно благополучие и щастие, както и когнитивните и емоционалните измерения и условия, от които зависи неговото развитие.

Теоретичният анализ обхваща и емпатията. Очертани са видовете емпатия, механизмите, с които се конструира емпатийния отговор и връзките с благополучието. Също така подробно са разгледани различните жизнени ориентации и тяхното значение за удовлетворението от живота и оптималното функциониране. Представянето на този констукт е в контекста на теорията за самоопределението, която е свързана с темата за благополучието, за което свидетелстват множеството емпирични и теоретични изследвания. Също така е разгледан и нарцисизма, като са представени разграничения в различните проявления на този констукт както и тенденциите на неговото развитие в съвременния контекст.

Извършените анализи са задълбочени и кохерентни, което очертава и теоретичната рамка на емпиричното изследване.

4. Методика на изследването

Методиката отразява основния замисъл на изследването и на концептуалното му осмисляне. Всеки от изследваните констукти – благополучие, емпатия, житейски цели и нарцисизъм се оценя с инструменти, които са релевантни на анализите в теоретичната част. Самата методика включва:

- Скала за оценка на психично благополучие на Рийф, във версията на Калчев, която обхваща тридесет айтема, оценявани чрез 6 степенна ликертова скала;

- Индекс за житейски цели на Касър и Райън. Скалата обхваща седем категории/цели, представени с по пет айтема; тези категории включват: външни цели – представени чрез богатство, слава и имидж и вътрешни – представени чрез изграждане на позитивни отношения, персонално развитие и принос към общността, както и стремеж към добро здравословно състояние, което е със самостоятелно значение.

- Междуличностен реактивен индекс на Дейвис, отново чрез адаптацията на Калчев. Въпросникът обхваща четири подскали обединени в две групи, с които се оценява афективната и когнитивната емпатия. Всяка от подскалите включва по четири айтема, оценявани чрез пет степенна ликертова скала.

- Скала за оценка на нарцисистичното възхищение и съперничество на Бляк и колеги, отново във версията на Калчев. Скалата изследва две дименсии – нарцисистично възхищение и съперничество на грандиозния нарцисизъм като персонална черта. Всяко от измеренията

обхваща когнитивни, афективно-мотивационни и поведенчески аспекти, и включва три подскали.

Използваните въпросници са с добри психометрични характеристики.

5. Характеристика и оценка на дисертационния труд

Дисертационният труд е с обем 135 страници в основния текст, който включва 49 таблици, 1 фигура. Структурата включва увод като въведение в изследователската тема, три глави, изводи, заключение и приложения. Библиографията е със 217 заглавия 196 на английски език и 21 на български език. Самото изследване е структурирано в две части – теоретична, която представя основните концепти, около които се изгражда изследването и емпирична, която е представена от цели, задачи, хипотези, инструменти на изследването с подробно описание на психометричните характеристики и различните анализи, в контекста на формулираните хипотези. Представените анализи и изводи са представителни за усилията на докторантката и подкрепят верификацията на получените резултати.

6. Приноси и значимост на разработката за науката и практиката

Приносите на Вера Тодорова са съдържателно обобщени и отговарят на проведеното изследване. Като цяло бих искала да отбележа следните положителни моменти:

- представени са анализи на връзките между психичното благополучие, емпатията, житейските цели и нарцисизма в юношеската възраст;

- представени са равнища на емпатия, нарцисизъм, и благополучие в юношеската възраст;

- установени са отношения между различните целеви ориентации и психичното благополучие – психическото благополучие е свързано по-силно с вътрешните цели и по-слабо с външните цели;

- установени са полови различия в равнищата на емпатията, нарцисизма и различните целеви ориентации;

- представена е българска версия на въпросника на Касър и Райън за оценка на жизнените цели, което разширява възможностите за продължаващи изследвания на отношенията между този конструкт с множество конструкти, които са свързани с удовлетворението от живота, постижения и самоопределянето в юношеската възраст;

- съвременният статистически анализ на резултатите представя коректно коментирани данни на отношенията между изследваните конструкти.

Това ми дава основание да отбележа, че изследването има приноси, които могат да намерят израз в опитите за търсене на пътища за усиление на благополучието в юношеската възраст чрез създаване на различни програми и интервенции.

7. Преценка на публикациите по дисертационния труд

Публикациите на темата на дисертационния труд са под формата на статии и отговарят на изискванията. Представени са три публикации.

8. Лично участие на докторанта

Вера Тодорова е била редовен докторант към катедра „Психология“. Тя е реализирала самостоятелно цялото дисертационно изследване. Текстът, получените резултати и приноси са нейно лично дело. Не се откриваат и данни за плагиатство.

9. Автореферат

Авторефератът съдържа основните постановки в дисертационния труд, резултатите и техния анализ. Считаю, че е адекватен на дисертационния труд и обективно отразява теоретичните анализи и основните резултати, представени в съдържанието на изследването.

10. Лични впечатления

Бих искала да отбележа, че Вера Тодорова притежава задълбочени познания в изследваната област, съчетани с отговорност и с оригинален подход към емпиричното разглеждане на темата, което обогатява разбиранията върху благополучието, различните ориентации, нарцисизма и емпатията.

11. Препоръки за бъдещо използване

Предлагам основния текст на дисертацията да се разшири като се представят конкретни програми за усилване на благополучието в юношеската възраст и проследят влиянията върху академичните постижения.

Заклучение

Дисертационният труд показва, че докторантката Вера Тодорова, притежава задълбочени познания по темата. Смятам, че кандидатката отговоря на условията и реда за присъждане на образователната и научната степен „доктор“ по Закона за развитие на академичния състав в Република България, ППЗРАС, Правилника за развитие на академичния състав на ПУ „Паисий Хилендарски“. След изтъкнатите аргументи, както и на цялостната положителна оценка на извършеното дисертационно изследване, предлагам на научното жури да гласува положително и да присъди образователната и научна степен „доктор“ на Вера Тодорова, за което давам и своя утвърдителен вот.

10.04.2023 г.

Изготвил становището:

(доц. д-р Светлана Сарийска)